

Posebno mjesto znanstvenom i organizacijskom radu dr. sc. Pavličevića od najranijih dana pripada istraživanje povijesti o odnosu Hrvata prema Istočnom pitanju te o bosansko-hercegovačkom ustanku. *Istočno pitanje* se kao tema uvijek pojavljivalo kao predmet rasprave u cijeloj Europi, ponajviše u njenom istočnom i jugoistočnom dijelu. U svojoj biti Istočno pitanje je imalo težnju da izbací Osmanlije i islam iz Europe, ali u pozadini to je ipak bio jedan širi pojam i proces u kojeg su bile uključene velesile, koje se nalazile na prvoj crti osmanlijske agresije kao što su Rusija i Habsburška Monarhija, ali i neke dalje kao što su Francuska i Velika Britanija želeći održati europsku ravnotežu. O Istočnom pitanju počelo se u Hrvatskoj raspravljati i pisati od sredine 19. stoljeća. U tome su sudjelovali najpoznatiji hrvatski političari i znanstvenici poput Metela Ožegovića, Imbre I. Tkalca, Franje Račkoga, Ante Starčevića, Mihovila Pavlinovića i posebice Eugena Kvaternika. Tako da ne iznenaduje činjenica da se problem Istočnog pitanja uz ostalo nametnuo istraživačkom radu dr. Pavličevića.

Svoj je studij povijesti odslušao u Beogradu, gdje je upoznao znanstvenike koji su se bavili bizantskom, osmanlijskom, srpskom i bosansko-hercegovačkom povijesti. I, kako sam kaže, to mu je bio poticaj da kasnije na poslijediplomskom studiju u Zagrebu kao temu magistarskog rada uzme: *Odjek bosanskog ustanka 1875-1878. u Hrvatskoj* i obrani je 1970. na Filozofskom fakultetu. Magistarska radnja predviđena je bila za objavljivanje kao knjiga 1971. godine kod Instituta za hrvatsku povijest. Međutim zbog političkih previranja u proljeće 1971./1972. godine zaustavljeno je tiskanje knjige. Dijelovi magistarske radnje dr. sc. Pavličevića su ipak objavljeni u *Radovima 4.* (Zagreb, 1973., 121-196) pod naslovom: *Odjek bosanskog ustanka (1875-1878) u sjevernoj Hrvatskoj*. U skraćenoj verziji svoga magisterija on se pozabavio historiografskim pristupom različitih autora prema bosansko-hercegovačkom ustanku, dao je pregled događaja bosanskog ustanka 1875.-1878., objasnio je držanje Hrvatskog sabora i bana Mažuranića prema ustanku, te je na kraju istražio kako su javnost i novinstvo u Hrvatskoj pratili ustanak i pisali o problemu Istočnog pitanja.

Sedamdesetih je godina Pavličević objavio više znanstvenih i stručnih radova o raznim aspektima te problematike koji su proizašli ili su dijelom njegove magistarske radnje (Držanje Ivana Mažuranića prema bosansko-hercegovačkom ustanku, Ante Starčević prema bosansko hercegovačkom ustanku, Odnos novinstva i hrvatske javnosti prema ustanku, Odras bosansko-hercegovačkog ustanka 1875.-1878. na gospodarske prilike u Hrvatskoj i dr.). U *Radovima 7.* (Zagreb, 1975, 219-248) u tekstu pod naslovom: *Odbori za pomaganje i bosanski prebjezi u sjevernoj Hrvatskoj tijekom bosansko-hercegovačkog ustanka 1875.-1878.*, pozabavio se djelatnošću odbora za pomaganje ustanka prije početka srpsko-turskog rata 1876. godine, tijekom i nakon izbijanja rusko-turskog rata 1877./78. Posebni su mu predmet istraživanja bili bosanski prebjezi u Hrvatskoj, Dalmaciji i Vojnoj krajini te kasnije pokušaji njihovog vraćanja i preseljavanja u unutrašnjost Hrvatske. Zahvaljujući tim svojim tekstovima sudjelovao je na međunarodnim znanstve-

nim skupovima koje je 1975. organizirala Akademija nauka Bosne i Hercegovine u povodu 100. obljetnice bosansko-hercegovačkog ustanka i 1978. godine u povodu 100. obljetnice austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine. Kao rezultat tih međunarodnih skupova, u posebnoj knjizi bosansko-hercegovačke akademije u Sarajevu objavljena su dva rada 1977. godine: *Polemika između hrvatskih i srpskih listova o pripadnosti Bosne i Hercegovine u doba ustanka* i *Bosanske izbjeglice u Banskoj Hrvatskoj u doba ustanka*. U *Zborniku Banja Luka* (Banja Luka, 1978, 36-55) izašao je rad pod naslovom: *Hrvatsko novinstvo o Bosni s posebnim osvrtom na Bosansku krajinu i Banja Luku u doba okupacije 1878. godine*. Kao rezultat znanstvenog skupa: "Otpor Austrougarskoj okupaciji 1878. godine u Bosni i Hercegovini" Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine u svom posebnom izdanju 1979. objavila je rad Pavličevića: *Otpor Austrougarskoj okupaciji 1878. godine u Bosni i njegov odjek u Banskoj Hrvatskoj*. Na poziv tadašnje JAZU Pavličević je napisao članak u *Zborniku radova* za povijesne znanosti koji je izašao povodom 150. obljetnice rođenja dra. Franje Račkog (br. 9, Zagreb, 1979, 185-216): *Franjo Rački i Istočno pitanje (1860.-1885.)* u kojem obrazlaže njegova stajališta, npr. da su istočno i jugoslavensko pitanje čvrsto povezani i da će se južnoslavenski narodi teško osloboditi, osamostaliti i ujediniti bez korjenitog rješenja Istočnog pitanja, tj. istjerivanja Turaka s Balkanskog poluotoka. U tom radu Pavličević analizira spis Franje Račkoga o istočnom pitanju koji je objavljen u *Pozoru* 1862. pod naslovom: "Misli jednog Hrvata nedržavnika o Istočnom pitanju", gdje je Rački predlagao oslobodilački i revolucionarni pokret svih balkanskih naroda protiv osmanlijske vlasti. Kasnije je Pavličević napisao članke o Mati Bastianu, Mihovilu Pavlinoviću, Anti Starčeviću i Eugenu Kvaterniku te o njihovim stajalištima prema Istočnom pitanju. Želeći prikazati držanje istarskih Hrvata prema istočnoj krizi, Pavličević je u *Pazinskom memorijalu* (br.17, Pazin, 1988, 35-49) objavio tekst o Mati Bastianu i Evgeniju Kumičiću i njihovom stavu prema Bosni i Hercegovini u doba okupacije 1878. godine. Mate Bastian je u Trstu 1870. zajedno s Padavićem, Karabaićem i drugima, osnovao i pokrenuo istarsku "Našu Slogu" te u njoj više od deset godina pisao sam priloge, političke članke, uvodnike i bio joj urednik. Evgenij Kumičić poznati istarski pisac i političar pravaškog usmjerenja, neposredno je ratovao služeći vojsku u Bosnu te je o tome napisao memoarsku priču "Pod puškom-doživljaji jednogodišnjeg dobrovoljca u Bosni". Pavličevića kao povjesničara je posebno zanimalo stav lista "Naša Sloga", pa je posebno na to obratio pažnju u prilogu: *Mate Bastian i Naša Sloga o bosansko hercegovačkom ustanku i istočnom pitanju* koji je izašao u *Zborniku Ivan Matetić Ronjigov* (2, Rijeka, 1993, 101-111). Slijedeća osoba koja je zaokupila njegov interes bio je Mihovil Pavlinović, dalmatinski prvak kojem je Pavličević posebno obratio pozornost u knjizi: *Mihovil Pavlinović u politici i književnosti* (Zagreb, 1990, 185-203) koja je izašla 1990. godine pod uredništvom Nikše Stančića. Pavličević ne bi bio pravi povjesničar da ipak nije obradio dva najveća prvaka hrvatske politike i njihove stavove prema Istočnom pitanju, Eugenu Kvaterniku i Anti Starčeviću. Prilog o stavu "Eugena Kvaternika o istočnom pitanju od 1859. do 1868." izašao je u *Radovima* 28 (Zagreb, 1995, 84-95). Eugen Kvaternik bio je hrvatski političar i publicist koji je prvi među Hrvatima na hrvatskom jeziku objavio 1868. godine knjigu u dva dijela o Istočnom pitanju. Budući da je problemu pristupio izrazito s hrvatskog stajališta, položaja i potreba utoliko je bio zanimljiv za Pavličevića i njegove studije o Istočnom pitanju. Novije

istraživanje o Anti Starčeviću i njegovom odnosu prema Istočnom pitanju izašlo je u posebnom *Zborniku Ante Starčević i njegovo djelo*, tiskanom nakon Znanstvenog skupa povodom 100. obljetnice Starčevićeve smrti (1896.) od strane HAZU-a. (Zagreb, 1997, 99-120). Ante je Starčević kao i Kvaternik napisao 1876. godine brošuru o "Istočnom pitanju" koja je izašla tek 1899., poslije njegove smrti. Za Starčevića Istočno pitanje nije bilo samo isključivo oslobođenje srednjeg i istočnog Balkana naseljenog pravoslavnim narodima uz pomoć Rusije, nego i istjerivanje Osmanlija iz zapadnih dijelova, oslobađanje hrvatskih zemalja i njihovo vraćanje u sastav Kraljevine Hrvatske. Dakle, za Antu Starčevića Istočno pitanje bio je hrvatski i austrijski problem koga je trebalo sustavno rješavati, ali u korist Hrvatske.

Istražujući Istočno pitanje u balkanskim, tj. srednjoeuropskim i hrvatskim razmjerima Pavličević je pokušao obraditi sve segmente tog problema. Osamdesetih godina sudjelovao je na nekolicini skupova. Prvi na kojem je sudjelovao održavao se u Beogradu pod naslovom "*Srbija i završnoj fazi istočne krize 1877-1878. godine*", gdje je održao predavanje "*Stav hrvatske javnosti i štampe prema Srbiji u doba istočne krize 1875.-1878. godine*" koje je objavljeno u *Zborniku radova* Istorijskog instituta iz Beograda, 1980. godine. Nekoliko godina kasnije održao je predavanje na znanstvenom skupu "*100 godina ustanka u Hercegovini 1882. godine*" 1868. godine." u Sarajevu 1982. godine s temom: "*Hrvatsko novinstvo o bokeljsko-hercegovačkom ustanku 1881-1882. godine*". Predavanje je godinu dana kasnije objavljeno u posebnim izdanjima Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

Toj problematici pridružiti će se i njegov rad objavljen u *Radovima* 27 (Zagreb, 1994, 229-244) s temom: "*Uloga Siska u doba istočne krize i bosanskog ustanka 1875-1878. godine*", gdje je Pavličević razmotrio ulogu toga grada koji je bio u blizini Osmanlijskog Carstva i zbog toga osjetio sve teškoće zbivanja u bliskom susjedstvu.

Devedesetih godina Pavličević je izdao nekoliko priloga koji su bili djelom raznih knjiga. U knjižici "*Na ruševinama Jugoslavije*" koja je izašla 1992. godine napisao je podlistak "*Novinarski rat oko Bosne i Hercegovine 1875-1878. godine*". U knjizi *Izabrani politički spisi Ivana Mažuranića* (Zagreb, 1999, 7-57) u uvodnoj studiji obrazložio je držanje Ivana Mažuranića prema Istočnom pitanju i bosansko hercegovačkom ustanku, a u sintezi "*Kratka politička i kulturna povijest Bosne i Hercegovine*" (Zagreb, 2000, 1-56), objasnio je problem Istočnog pitanja.

Svi navedeni njegovi radovi u pripremi su i bit će sastavni dijelovi knjige koju autor sprema objaviti iduće godine. Ona bi trebala predstavljati prvu sintezu o Istočnom pitanju kao međunarodnom, tako i balkanskom i hrvatskom problemu na hrvatskom jeziku. Zbog svojeg četiri stoljeća dugog ratovanja s Osmanlijama, svojim položajem kao predstraže osvajaču s Istoka, ali i teritorijalnim gubicima, Hrvatskoj je takva jedna sinteza problema Istočnog pitanja ne samo korisna već i prijeka potreba.